

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 16 – 1/2009.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/1_09/ajank_opas_1_09.pdf]

AJANKOHTAISTA:

”PUKEKAA YLLENNE HERRA JEEBUS KRISTUS”. KRISTINUSKO PERUN YINE-KANSAN PARISSA

Lectio praecursoria Turun yliopistossa 15.11.2008

Minna Opas

Joka kolmas pappi ei usko helvettiin.

Uuden tutkimuksen mukaan evankelis-luterilaisen kirkon papeista noin kolmannes epäilee oppia helvetistä. Myös käsitys viimeisestä tuomiosta saa osakseen epäilyjä.

(MTV3 23.1.2004)

Näin mediassa kerrottiin muutama vuosi sitten tutkimuksesta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien työntekijöiden oppisidonnaisuudesta. Tutkimuksen tilastoaineiston mukaan vain reilut kaksi kolmasosaa papeista uskoo helvetin olemassa-oloon ja joka sadas sanoutuu irti kaikista keskeisistä kristinuskon perusopeista, kuten Jeesuksen jumaluudesta, Jumalasta maailman luojana ja Jeesuksen heräämisestä kuolleista (Niemelä 2004, 83). Vielä väljemmin opillisiin asioihin suhtautuvat tutkimusten mukaan tavalliset suomalaiset. Vaikka yli kahdeksankymmentä prosenttia suomalaisista kuuluu luterilaiseen kirkkoon, vain reilu kolmannes suomalaisista uskoo kristinuskon opettamaan Jumalaan. Toinen kolmannes kertoo kyllä uskovansa jumalaan, mutta varsin eri tavalla kuin kirkko opettaa. (Kääriäinen ym. 2003.)

Nämä tilastot näyttäisivät kertovan suomalaisten löyhästä sitoutumisesta kristinuskon oppeihin ja kristinuskon merkityksen vähenemisestä yhteiskunnassamme. Tilastotietoja on kuitenkin syytä lukea varauksella. Esimerkiksi seurakuntien työntekijöiden kohdalla tutkijat ovat korostaneet, että median raportoinnista huolimatta itse asiassa vain prosentti papeista ilmoitti, ettei usko lainkaan helvetin olemassaoloon;

lopot olivat enemmän tai vähemmän epäilevällä kannalla. Tällaisen epäilyn nähtiin kuuluvan olennaisena osana uskoon, ei sen vastakohtana. Tavallisten suomalaisten osalta tuloksissa täytyy taas ottaa huomioon muun muassa se, että kysyttäessä ihmisten uskoa ”kirkon opettamaan Jumalaan” vastaajien käsitykset ja tiedot siitä, mitä kirkko itse asiassa Jumalasta opettaa, vaihtelevat suuresti. Näin ollen vastaukset heijastavat pikemminkin suomalaisten näkemystä heidän uskostaan suhteessa heidän *mielikuvaansa* kirkosta ja sen opeista. Edelleen eri asia on se, mitä esimerkiksi Jumala ihmisille *merkitsee*. (Juusela 2004.)

Ennemmin kuin tietona maallistumisesta tai kristinuskon merkityksen vähenemisestä tällaisia tilastoja tulisikin mielestäni tulkita laajemmin osoituksena siitä, että kristinuskon ilmiönä ei ole yksiselitteinen. Tutkimukset, joihin edellä on viitattu, osoittavat suomalaisten kristinuskon olevan hyvin moninaista, ei ainoastaan kirkkokuntien välillä vaan myös luterilaisen kirkon sisällä. Kirkon sisällä esiintyy varsin erilaisia raamatuntulkintoja ja toisistaan poikkeavia opillisiä näkemyksiä kuten esimerkiksi viime aikoina kirkkoa kuohuttaneet kiistat naispappeudesta ja homoseksuaalien asemasta kirkossa kertovat. Ollakseen kristitty ja mieltääkseen itsensä kristityksi ihmisten ei siis tarvitse sitoutua tai edes tuntea hyvin kirkon oppia. Kristityksi itsensä lukevilla voi myös olla täysin kristillisen opin vastaisia käsityksiä. Tällaisten huomioiden pohjalta herääkin kysymys, mitä kristinuskon lopulta oikein on. Vaikka luulemme tietävämmekään, mitä esimerkiksi luterilaisuus on, tiedämmekö todella miten luterilaiset kristityt sitä merkityksellistävät? Kuinka kauas kristinuskon opillisesta perustasta voidaan loitota ennen kuin ihmisestä tulee ei-kristitty? Ja kuka tätä rajaa määrittää ja miten?

Jos oman kulttuurimme piirissä törmäämme tällaisiin kristinuskon määrittelyn ongelmiin, voidaan olettaa, että entistä vaikeampaa tämä määrittely on tarkasteltaessa toisia kulttuuriperinteitä. Antropologi Fenella Cannell (2006) on todennut, että kun tutkimme kristinuskoa uusissa kulttuurikonteksteissa, meidän ei tulisi ajatella tietävämmekään etukäteen, mitä kristilliset käytänteet, uskomukset tai kokemukset ovat. Kun paikallisuus kohtaa kristinuskon, ei ole koskaan etukäteen selvää mitä tuo ’kristinuskon’ on. Väitöstutkimuksessani mielenkiintoni on kohdistunut tähän huomioon. Olen tutkimuksessani tarkastellut Perun sademetsäalueella elävän yine-kansan tulkintoja kristinuskosta. Kauempaa katsottuna yinejen kristilliset käytänteet ja kristinuskon harjoittaminen näyttävät suomalaisesta kulttuurista tulevalle tutkijalle varsin tutuilta ja itsestään selviltä: kristilliseen uskonnonharjoittamiseen kuuluvat raamatunluku, virsien laulaminen, saarnaaminen ja rukoileminen. Näiden käytänteiden ja niille annettujen merkitysten lähempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että yinejen käsitykset siitä, mitä kristinuskon on ja mikä siinä on keskeistä poikkeavat pitkälti esimerkiksi suomalaisten jo sinänsä moninaisista käsityksistä.

Etnografisessa tutkimuksessa kyse on pitkälti tämänkaltaisesta kulttuuristen merkitysten – mutta myös merkityksettömyyksiä – luotaamisesta; pyrkimyksistä ymmärtää toisten ihmisten elämismaailmoja. Olen viehtynyt Anna-Leena Siikalan (1997, 47) esittämään ajatukseen etnografiasta hetkien kudelmanä. Hänen mukaansa ymmärrys toisista syntyy elettyjen ja koettujen hetkien kautta. Yksinään hetket eivät kuitenkaan kerro kaikkea: ne paljastavat rajapintoja, synnyttävät ymmärryksen välähdyksiä mutta johtavat myös moniin väärinkäsityksiin. Mutta kun eletty ja koetut

hetket liittyvät ja niitä liitetään toisiinsa, syntyy ymmärrystä. Tällainenkin ymmärrys on silti aina vaillinaista, tutkijan tekemää tulkintaa. Emme voi koskaan saavuttaa toisten elämismaailmojen rikkautta niiden täydessä vivahteikkoudessa.

Tutkimuksen kannalta tällaisessa kudelmassa usein paljastavimpia hetkiä ovat ristiriidat, päällekkäisyydet ja epäloogisuudet. Ne haastavat tutkijan pohtimaan, päästävät hänet merkitysten jäljille. Vaikka kaikkia ristiriitoja ei voi eikä kuulukaan selittää – ne ovat osa ihmiselämää – voi tutkija parhaassa tapauksessa niiden avulla päästä askeleen eteenpäin polullaan ymmärtämään toista ihmistä. Sen vuoksi tutkimusta tehdessä on tärkeää osata havaita ja kiinnittää huomiota tällaisiin hetkiin, kyetä kysymään oikeanlaisia kysymyksiä. Omalla kohdallani ajattelen kiinnittymiseni uskontotieteeseen herkehtäneen minut kysymään kysymyksiä uskonnosta ja antaneen valmiuden olla ottamatta uskonnollisia ilmiöitä, kuten kristinuskkoa, itsestäänselvyytenä. Väitöstutkimuksessani kysymys, jonka itselleni esitin, liittyi Diamanten yine-kylässä asuvien protestanttien ja katolisten välisiin ristiriitoihin. Vaikka näiden kahden ryhmän edustajat monesti arvostelivat toisiaan eivätkä hyväksyneet toistensa tapaa olla kristittyjä sanoivat he silti, että erilaisuudestaan huolimatta nämä kaksi kirkkoa olivat samanlaisia. Minua mietitytti, mitä tämän näkemyksen takana oli. Miksi ihmiset sanoivat, että molemmat tavat olla kristitty olivat yhtä käypiä, vaikka samanaikaisesti he herkästi tuomitsivat toistensa tavat?

RUUMIILLINEN IHMISYYS, RUUMIILLINEN KRISTILLISYYS

Eläessäni Diamanten yine-kylässä ja osallistuessani siellä ihmisten arkeen aloin vähitellen ymmärtää mitä yineille kristittyinä eläminen merkitsi ja mitä he tarkoittivat sanoessaan katolisen ja protestanttisen kirkon olevan erilaisia mutta samanlaisia. Yksi tätä ymmärrystä lisännyt säie etnografiseen kudelmaani oli raamatunkohta, jota eräässä protestanttien kokouksessa tarkasteltiin. Roomalaiskirjeen luvussa 13 sanotaan:

Tehän tiedätte, mikä hetki on käsillä. Teidän on aika herätä unesta, sillä pelastus on nyt meitä lähempänä kuin silloin, kun meistä tuli uskovia. Yö on kulunut pitkälle, päivä jo sarastaa. Hylätkäämme siis pimeyden teot ja varustautukaamme valon aseihin. Meidän on elettävä nuhteettomasti niin kuin päivällä eletään, ei remuten ja juopotellen, siveettömästi ja irstaillen, riidellen ja kiihkoillen. Pukekaa yllenne Herra Jeesus Kristus älkääkä hemmotelko ruumistanne, niin että annatte sen haluulle vallan. (Room. 13:11–14.)

Etenkin Diamante-kylän protestanteille tämä raamatunkohta oli tärkeä. Viikottaisissa jumalanpalveluksissa pastori saarnasi, kuinka Jeesuksen toinen tuleminen oli jo lähellä ja kaikkien tuli siksi elää säädyllyisesti ja synnittömästi. Mutta erityishuomio tuntui kiinnittävän tämän katkelman viimeisen jakeen kehotukseen: ”Pukekaa yllenne Herra Jeesus Kristus”. Harva meistä tulkitsisi tätä kohtaa kovin kirjaimellisesti. Yineille

tässä näytti kuitenkin kiteytyvän koko kristinuskon ydin: kristinuskko oli ensisijaisesti ihmiskehon ominaisuus. Sen saattoi pukea päälleen kuin vaatetuksen, joka kuitenkin päälle puettuna muutti myös ihmisen sisintä olemusta.

Amazonian alkuperäiskansoilla kehon, tai ruumiin, muutoksen on katsottu vastaavan uskonnollista kääntymistä. Kahden viikon päästä sata vuotta täyttävä strukturalistisen antropologian isä ja Amazonian kulttuurien tutkimuksen suuri hahmo Claude Lévi-Strauss (1973, 384) on esittänyt teemaan liittyen anekdootin. Sen mukaan Isoilla Antilleilla, muutama vuosi Amerikan löytämisen jälkeen, samalla kun espanjalaiset lähettivät inkvisitiojoukkojaan tarkastamaan, oliko alkuperäisasukkailla sielua, nämä samat alkuperäisasukkaat pyrkivät hukuttamaan kiinni saamiaan valkoihoisia selvittääkseen, oliko näillä samanlainen ruumis kuin heillä. Sillä jos valkoisten ruumiit käyttäytyisivät hukkuessaan samalla tavoin kuin heidän ruumiinsa, voitaisiin näitä muukalaisia pitää ihmisinä. Muussa tapauksessa heidät laskettaisiin ei-ihmisiksi, kenties jumaliksi.

Amazoniassa ruumis näyttäytyy siis ihmisyyden mittarina. Vain oikeanlaisen ruumiin omaava henkilö on oikea ihminen. Mutta ruumiit Amazoniassa eivät ole stabiileja vaan häilyviä ja muuntautumiskykyisiä. Niitä pitää jatkuvasti rakentaa ja muokata esimerkiksi syömällä oikeanlaista ruokaa ja elämällä yhdessä toisten samanlaisten ihmisten kanssa. Muutoin henkilö saattaa muuttua sosiaalisen kosmoksen eri olentojen vaikutuksesta ei-ihmiseksi, henkilöksi, joka on loitontunut oikeanlaisesta ihmisyydestä.

Yinejen keskuudessa tällainen kulttuurinen ruumiin logiikka näkyy monella tapaa ihmisten arjessa. Itse koin tämän hyvin konkreettisesti Diamantessa ollessani. Minulla oli tapana käydä yine-naisten kanssa pyykillä joen rannassa, jos vesi oli matalalla, tai korkean veden aikaan läheisellä metsäpurolla. Tapauksessa, josta kirjoitan myös väitöskirjassani, minulle oli kertynyt päivien mittaan paljon pesua kaipaavia vaatteita. Kyselin toisilta naisilta, aikoivatko he sinä päivänä lähteä pyykille, mutta kenelläkään ei tuntunut olevan pyykkäystarvetta juuri silloin, joten päätin lähteä metsäpurolle yksin. Sieltä puhtaiden pyykkien kanssa palatessani kaikki kylää halkovalla polulla kohtaamani naiset kysyivät, olinko ollut pyykillä metsässä yksin. Heidän ilmeistään saattoi lukea ihmetysten, kun vastasin todellakin olleeni matkassa yksin. Itse en nähnyt siinä mitään ihmeellistä, vaikka metsässä yksin ollessani vilkuilinkin erinäisten petojen varalta tiuhaan ympärilleni. Asunnolleni palatessani myös sikäläisen perheeni naiset hämmästyivät. He kertoivat, etteivät koskaan menneet yksin pyykille metsään vaan ottivat aina vähintäänkin jonkun lapsen mukaansa. Tämä siksi, että ihmisten vahvistaessa toistensa ruumiillista olemisen tapaa olemalla yhdessä metsän eri olennot eivät pääsisi vaikuttamaan heihin. Tämän tapauksen jälkeen yine-naiset eivät koskaan enää päästäneet minua yksin pyykille.

KIISTA KRISTILLISESTÄ RUUMIISTA

Tulkintani mukaan kristinusko on yineille tällainen ihmisyyteen rinnastettava ruumiin ominaisuus, jota tulee jatkuvasti ylläpitää. Itse asiassa kristinusko on heille ihmisyyden edellytys: vain kristityt ovat oikeanlaisia ihmisiä. Mutta protestantit ja katoliset yinet eroavat toisistaan siinä, mitä he pitävät oikeanlaisena kristillisenä ruumiina. Siinä missä protestantit painottavat jumalanpalveluksiin osallistumista, raamatun lukua ja pidättäytymistä alkoholin juonnista, katolisille jumalanpalvelukset ja muut päällepäin näkyvät uskonnonharjoittamisen merkit eivät ole niinkään keskeisiä kristillisten ruumiiden tuntomerkkejä. Heille tärkeintä kyläläisten ristiriidattoman sosiaalisen yhteiselon saavuttamiseksi ja oikeanlaisten ruumiiden tuottamiseksi ovat yhdessä vietetyt hetket niin arjen askareiden kuin myös erilaisten juhlien parissa. Usein näitä, etenkin jälkimmäisen kaltaisia, hetkiä myös kevennetään itse tehdyn maniokkioluen avulla positiivisen ja seurallisen ilmapiirin saavuttamiseksi.

Tällä katolisten ja protestanttien välisellä erolla käsityksissä oikeanlaisten ruumiiden tuottamisesta on suuri merkitys yinejen arjessa. Yineille tärkein päämäärä elämässä on lyhyesti sanottuna 'elää hyvin'. Tämä päämäärä voi toteutua vain elämällä lähellä toisia samanlaisia ihmisiä ja näin jatkuvasti vahvistamalla omaa ruumiillista olemisen tapaansa. Rauhallinen ristiriidaton yhteiselo samanlaisten ihmisten keskellä on kuitenkin päämäärä, jota yinejen muuntautumiskykyisessä maailmassa on vaikea saavuttaa. Se ei ole itsestäänselvyys, vaan hyvä rauhallinen elämä pitää ikään kuin kai-vertaa esiin epävarmuuden ja kaaoksen keskeltä. Diamanten kylässä tätä epävarmuutta lisäävät erityisesti katolisten ja protestanttien toisistaan eriävät näkemykset oikeasta ruumiillisesta olemisen tavasta – siitä, millainen on oikea ihminen. Kun molemmat ryhmät pyrkivät samanaikaisesti tekemään toisista itsensä kaltaisia voidakseen elää hyvin, joutuvat he arjessaan jatkuvasti käymään neuvottelua samanlaisuuden ja erilaisuuden välillä. Tämä jännite näyttää kuitenkin mahdottomalta ylitettäväksi tässä elämässä ja niinpä ratkaisua tilanteeseen odotetaan vasta lopun ajoista: antikristuksen saapumisesta ja Jeesuksen toisesta tulemisesta. Tällöin ajatellaan ratkeavan sen, kumpien ruumiit ovat lopulta olleet oikeita yine-ruumiita. Tässä elämässä katolisten ja protestanttien yinejen täytyy kuitenkin jatkaa jännitteiden täyttämää yhteiseloaan ja hyväksyä se, että vaikka he ovatkin erilaisia, he ovat kuitenkin samanlaisia.

KIRJALLISUUS

CANNELL, FENELLA 2006: Introduction: The Anthropology of Christianity. – Cannell, Fenella (toim.), *The Anthropology of Christianity*. Durham: Duke University Press.

Joka kolmas pappi ei usko helvettiin. MTV3:n uutinen [online]. < <http://www.mtv3.fi> > [23.1.2004.]

JUUSELA, PAULI 2004: Kirkon työntekijät sitoutuvat perinteiseen oppiin. – *Vantaan Lauri* 13/2004.

- KÄÄRIÄINEN, KIMMO & NIEMELÄ, KATI & KETOLA, KIMMO 2003: *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhannella*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- LÉVI-STRAUSS, CLAUDE 2004: *Rotu, historia ja kulttuuri*. Helsinki: Gaudeamus. [1973]
- NIEMELÄ, KATI 2004: *Uskonko niin kuin opetan? Seurakuntatyöntekijä uskon ja elämän ristipaineessa*. Tampere: KTK.
- SIIKALA, ANNA-LEENA 1997: Toisiinsa virtaavat maailmat. – Viljanen, Anna Maria & Lahti, Minna (toim.), *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Minna Opas 2008: *Different but the Same. Negotiation of Personhoods and Christianities in Western Amazonia*. Turku.

Filosofian tohtori Minna Opas toimii uskontotieteen tutkijana Turun yliopistossa.